

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

СЕРИХ ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

УДК 351. 713

ДЕЛІКТОЛОГІЯ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Додін Євген Васильович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри морського та митного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Остапенко Олексій Іванович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу;

кандидат юридичних наук, доцент
Приймаченко Дмитро Володимирович,
Академія митної служби України,
начальник кафедри адміністративного та митного права

Захист дисертації відбудеться «___» _____ 2007 р. о «___» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01. Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах питання боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил викликає підвищений інтерес як з боку правознавців-теоретиків, так і з боку практиків – працівників митної служби, які зіштовхуються у повсякденній роботі із цими негативними явищами.

Негативний вплив порушень митних правил на загальну ситуацію в країні, вдосконалення методів і способів вчинення митних правопорушень, вчинення цих правопорушень організованими злочинними угрупованнями, залучення до участі в незаконних зовнішньоекономічних операціях посадових осіб державних органів України актуалізувало необхідність дослідження стану, структури, динаміки, географії порушень митних правил, явищ, процесів, що їх детермінують.

Щоб застосувати адекватні заходи, за допомогою яких можна було б нейтралізувати поширення порушень митних правил, по-перше, слід визначити природу порушень митних правил, причини та умови їх вчинення; по-друге, визначити у структурі порушень митних правил ті, які найбільш поширені і які завдають найбільшої шкоди різним сторонам суспільного та економічного життя України; по-третє, визначити тенденції вчинення (тобто динаміку) порушень митних правил, географію їх поширення. Ці завдання можливо з'ясувати лише за умов використання досягнень науки «Адміністративна деліктологія» із врахуванням особливого місця порушень митних правил у структурі адміністративних правопорушень.

Актуальність цієї роботи пов'язана з відсутністю теоретичних розробок у галузі дослідження сукупності порушень митних правил як самостійної групи адміністративних правопорушень, складу цієї групи. Правова наука відчуває необхідність у розгляді масиву порушень митних правил як соціально-правового явища; вивченні стану, структури, динаміки та географії порушень митних правил; виявленні причин і умов усієї сукупності порушень митних правил та окремих порушень митних правил; систематизації профілактичних заходів і деяких аспектів взаємодії суб'єктів профілактики порушень митних правил.

Науково-теоретичною базою дисертаційного дослідження є фундаментальні праці з філософії – О.А. Івакіна, юридичної психології – М.І. Єнікєєва, Г.Г. Шиханцова, із загальної теорії права – М.С. Кельмана, О.Г. Мурашина, Ю.М. Оборотова, О.Ф. Скакун, Н.М. Хоми, В.М. Хропанюка, теорії правопорушень – В.М. Кудрявцева, М.С. Малєїна, Ю.О. Денисова та ін.

У дисертації використано досягнення вчених-кримінологів – В.М. Бурлакова, Т.С. Гавриша, О.М. Джужі, А.І. Долгової, В.М. Дрьоміна, А.Ф. Зелінського, В.Є. Емінова, О.М. Литвинова, В.В. Лунєєва, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнєцової, С.В. Степашина, В.О. Тулякова, вчених-адміністративістів – В.Б. Авер'янова, Л.Р. Білої, С.В. Ківалова, І.П. Голосніченка та ін.

Вивченням адміністративних правопорушень в рамках адміністративної

деліктології займалися В.І. Ремньов, Є.В. Додін, Д.М. Бахрах, О.І. Остапенко, С.Д. Подлінець, М.П. Мишляєв, М.І. Нікулін, Е.Є. Гензюк та ін. Внесок у розробку окремих питань адміністративної деліктності зробили В.С. Щербина, Д.М. Мишляєв та ін. Робота ґрунтується на працях з митної справи вчених Ю.М. Дьоміна, О.Б. Єгорова, С.В. Ківалова, Б.А. Кормича, П.В. Пашка, В.В. Прокопенка, Д.В. Приймаченка, О.В. Тодошак, О.П. Федотова, В.К. Шкарупи та ін.

Проте дослідження сукупності порушень митних правил, їх детермінант і профілактики в рамках адміністративної деліктології на монографічному рівні не існує, що потребує поглибленого вивчення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є частиною науково-дослідної теми Одеської національної юридичної академії «Правові проблеми становлення і розвитку сучасної Української держави» (державний реєстраційний номер 0101U001195), а також науково-дослідної роботи кафедри морського і митного права Одеської національної юридичної академії на 2001–2005 роки «Організаційно-правові основи митної і морської політики».

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є аналіз чинного законодавства і практики його застосування, матеріалів статистики, виявлення деліктологічних ознак сукупності порушень митних правил, структури, географії, динаміки, виявлення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, розробка профілактичних заходів щодо боротьби з ними.

Задачі дослідження:

визначити правову природу порушення митних правил;

розглянути сукупність порушень митних правил як самостійне соціально-правове явище, визначити поняття «митна деліктність» і «деліктологія порушень митних правил»;

розробити методику деліктологічних досліджень порушень митних правил;

дослідити стан, структуру, динаміку та географію порушень митних правил;

визначити поняття «причини порушень митних правил» та «умови, що сприяють вчиненню порушень митних правил» і виявити явища, які є причинами та умовами, що сприяють вчиненню порушень митних правил;

розробити теоретичні основи профілактики порушень митних правил: визначити поняття «профілактика порушень митних правил»; класифікувати заходи профілактики порушень митних правил, визначити коло суб'єктів профілактики порушень митних правил, розглянути форми, напрями їх взаємодії між собою;

надати рекомендації щодо внесення змін до чинного законодавства з питань митної справи.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з порушеннями митних правил і організацією їх профілактики.

Предметом дослідження є деліктологічні характеристики сукупності митних

правил, причини та умови порушень митних правил та профілактичні заходи щодо боротьби з такими порушеннями.

Методи дослідження. У дослідженні використано сукупність різних методів і засобів наукового пізнання. Загальнонауковий діалектичний метод пізнання дозволив проаналізувати деліктологічні характеристики порушень митних правил, причини та умови їх вчинення, визначити перспективи боротьби з ними. Системний метод пізнання знадобився при розгляді елементів адміністративної деліктності. Порівняльно-правовий метод застосовувався при розгляді причин загальних і конкретних явищ, при класифікації причин, умов порушень митних правил, профілактичних заходів. Формально-логічний метод допоміг сформулювати визначення юридичних понять. При розгляді статистичних даних щодо вчинених порушень митних правил широко використовувався статистичний метод. Конкретно-історичний метод дозволив прослідкувати розвиток причинності правопорушень у різних соціальних умовах.

Наукова новизна одержаних результатів міститься у таких положеннях:

уперше:

обґрунтовано висновок про те, що порушення митних правил є особливим видом адміністративного правопорушення, тому їх сукупність є частиною адміністративної деліктності із притаманними цій частині особливостями;

досліджено специфіку стану, структури, динаміки та географії порушень митних правил як особливої частини адміністративної деліктності;

надається поняття деліктології порушень митних правил, під якою розуміється науковий напрям, в рамках якого вивчаються сукупність порушень митних правил; її деліктологічні характеристики; причини та умови, що сприяють вчиненню порушень митних правил; профілактика таких порушень;

зроблено спробу визначити співвідношення деліктності митних правил та окремого порушення митних правил, яке виступає як первинний елемент цієї деліктності;

сформульовано поняття «латентна митна деліктність» як сукупність порушень митних правил на митній території України, які через ті або інші причини залишилися не виявленими або не зареєстрованими уповноваженими на те органами;

розроблено методику деліктологічних досліджень порушень митних правил, яка є сукупністю соціологічних, статистичних, психологічних методів, методів обробки комп'ютерної інформації;

з нових позицій:

визначено поняття причин порушень митних правил, під якими слід розуміти негативні явища соціальної дійсності, які за наявності певних умов безпосередньо породжують порушення митних правил;

розглянуто причини порушень митних правил – як сукупності, так і індивідуального проступку;

визначено поняття умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил як комплексу явищ соціальної дійсності, які самі по собі не можуть породити порушення митних правил, але слугують певними обставинами, що сприяють їх виникненню та існуванню;

визначено поняття профілактики порушень митних правил, під якою розуміється взаємодія відповідних органів, спрямована на викорінювання і нейтралізацію причин та умов, які сприяють вчиненню порушень митних правил;

досліджено види профілактики порушень митних правил, визначено коло суб'єктів профілактики порушень митних правил, форми, напрями їх взаємодії;

висунуто пропозиції щодо внесення змін до чинного митного законодавства, зокрема щодо виключення складів порушень митних правил з Митного кодексу України і включення їх до Кодексу України про адміністративні правопорушення;

надаються рекомендації щодо удосконалення діяльності митних органів.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність результатів здійсненого дослідження впливає із завдань, що стоять перед правовою наукою і пов'язані з необхідністю глибокого вивчення порушень митних правил і впровадження відповідних рекомендацій у практику боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил.

Висновки, представлені у роботі, можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшої наукової розробки деліктології порушень митних правил, конкретизації різних аспектів цього наукового напрямку;

сфері правотворчості – для вдосконалення чинного законодавства у сфері регулювання протидії правопорушенням митного законодавства;

практичній діяльності – для покращання профілактичної роботи з митними правопорушеннями, у першу чергу, з боку митних органів, шляхом запропонованих прийомів, заходів та методів;

навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Митне право», «Адміністративна деліктологія», спецкурсів, що передбачені для підготовки працівників митної служби.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і теоретичні висновки дисертації було висвітлено на 2-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів Одеської національної юридичної академії (м. Одеса, 1999), науково-практичній конференції «Механізми захисту прав і свобод людини в Україні» (м. Київ, 1999); науково-практичній конференції, присвяченій проблемам правового забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з морем (м. Одеса, 2006).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у п'яти публікаціях, чотири з яких містяться у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України.

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділено на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи складає 194 сторінки, список використаної літератури – 20 сторінок (198 найменувань), додаток – 2 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, ступінь її наукової розробки, визначені мета і задачі, об'єкт та предмет дослідження, його методологічна основа, наголошується на науковій новизні роботи і положеннях, які виносяться на захист, доведено їх теоретичне та практичне значення, містяться відомості щодо апробації результатів дисертації та публікацій основних положень роботи.

У **першому розділі «Загальнотеоретичні питання деліктності порушень митних правил»**, який складається з трьох підрозділів, доведено загальнотеоретичні аспекти проблеми, зокрема, приділяється увага співвідношенню митних правопорушень та адміністративної деліктності, митної деліктності та окремого порушення митних правил, надано деліктологічні характеристики порушень митних правил, розроблено методику деліктологічних досліджень митних правопорушень.

У **підрозділі 1.1. «Місце порушень митних правил у системі адміністративної деліктності»** розглядається розвиток науки «Адміністративна деліктологія», окреслюється її предмет, розкривається поняття адміністративної деліктності та визначається місце порушень митних правил в її структурі.

Підкреслюється, що вже є незаперечним факт існування науки «Адміністративна деліктологія», яка міцно увійшла до системи юридичних наук. Акцентується увага на тому, що адміністративна деліктологія є соціально-правовою наукою. Соціальною наукою вона вважається тому, що її предмет охоплює явища соціального життя – правопорушення, які є різновидом соціальних відхилень, причини та умови їх вчинення, заходи щодо боротьби з ними. Правовою наукою адміністративна деліктологія вважається з огляду на те, що її предметом є соціальне явище, утворене протиправною поведінкою, і вона використовує правовий інструментарій. Наголошується, що, незважаючи на те, що адміністративна деліктологія має багато схожих рис з такими науками як кримінологія, соціологія, юридична психологія, її слід вважати самостійною наукою.

Зазначається, що предметом адміністративної деліктології є адміністративна деліктність, її структура, стан, динаміка, причини, що її породили, та заходи щодо боротьби з нею. До структури адміністративної деліктності належать групи адміністративних проступків, які посягають на споріднені суспільні відносини.

Довгий час у структурі адміністративних проступків не виокремлювали

проступки, які вчиняються у митній справі, оскільки їх склади було вилучено з Кодексу про адміністративні правопорушення України і поміщено до Митного кодексу України від 12 грудня 1991 р. і Митного кодексу України від 11 липня 2002 р., що набув чинності 1 січня 2004 р. Проте законодавець у ст. 319 Митного кодексу України чітко визначив, що порушення митних правил – це адміністративні правопорушення.

Незважаючи на те, що порушення митних правил є адміністративними правопорушеннями, у даний час вони регламентуються Митним кодексом України. Тому пропонується виключити склади порушень митних правил з Митного кодексу України і включити їх до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Порушення митних правил посідають самостійне місце у структурі адміністративних правопорушень, оскільки їх об'єднує загальний об'єкт посягання – суспільні відносини, що виникають у сфері митної справи.

Зроблено висновок, що порушення митних правил є частиною адміністративної деліктності. Тому, з одного боку, для їх вивчення необхідно використовувати загальнотеоретичні знання про деліктність, знання адміністративної деліктології, з іншого – використовувати прийоми і методи, за допомогою яких можна встановити причини, умови, структуру, географію, динаміку порушень митних правил. Це пов'язано з тим, що порушення митних правил вчиняються в особливій сфері суспільного життя – митній справі.

У *підрозділі 1.2. «Стан, структура, динаміка та географія порушень митних правил»* досліджуються деліктологічні характеристики порушень митних правил.

Аргументується висновок про необхідність дослідження порушень митних правил як цілісного, соціально-правового явища, та про визначення сукупності порушень митних правил поняттям «митна деліктність». Це обумовлено: а) зростанням показника виявлення більш кваліфікованих і складних видів порушень митних правил; б) наявністю великої кількості причин та умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, які необхідно досліджувати; в) наявністю певних ознак, які характеризують усю сукупність порушень митних правил з точки зору стану, структури, динаміки, географії та ін.

Запропоновано визначення поняття «митна деліктність» як сукупності порушень митних правил, вчинених у певний період часу, у певному регіоні або в державі в цілому, що є самостійним системно-структурним утворенням, в якому окремі порушення митних правил є первинними елементами.

Зазначається, що сукупність порушень митних правил характеризується певними ознаками, які властиві їй саме як цілісному явищу, на відміну від властивостей і ознак окремого правопорушення, а саме: станом, структурою, динамікою, географією, часовою ознакою та топографією.

З урахуванням того, що стан деліктності – це кількість проступків в

абсолютних цифрах або відносних показниках, показниками поширеності митної деліктності вважається її рівень (абсолютні числа правопорушень, правопорушників) та інтенсивність (коефіцієнти).

Пропонується під динамікою митної деліктності розуміти зміну (збільшення, зменшення) кількісних та якісних показників порушень митних правил в цілому за певний період часу (тиждень, місяць, рік, п'ять років тощо) на тій або іншій території.

Акцентується, що існує явище – латентна митна деліктність, під якою розуміється сукупність порушень митних правил, які за тих чи інших причин залишилися не виявленими або не зареєстрованими уповноваженими на те органами. Встановлено, що основною причиною високої латентності митних правопорушень є недоліки в діяльності митних органів: корумпованість митних органів; труднощі в комплектуванні висококваліфікованими кадрами; недоліки у фінансуванні, інформаційному забезпеченні митних органів; нескоординованість дій з правоохоронними органами, податковими та іншими органами тощо.

З'ясовано, що на відміну від стану митної деліктності, який є кількісним показником, структура митної деліктності є якісним показником, який залежить від вибору критерію побудови. Під структурою порушень митних правил пропонується розуміти питому вагу і співвідношення усередині даного масиву різних видів порушень митних правил.

Зазначається, що географією порушень митних правил є розподіл кількісних та якісних характеристик порушень митних правил та їх видів у територіальному аспекті.

Встановлено, що митна деліктність характеризується ще і часовою ознакою, тобто часом вчинення порушень митних правил, а також із погляду конкретного місця вчинення митного правопорушення.

Доведено значення дослідження деліктологічних характеристик митних правопорушень у практичній діяльності митних органів.

Наголошується, що адміністративна деліктологія, на відміну від кримінології, не приділяє достатньої уваги дослідженню особистості правопорушника. Це обумовлено такими чинниками: а) більшістю адміністративних правопорушень є «ситуативні» проступки, і правопорушникам не є властивою деформація особистості; б) суб'єктами вчинення адміністративних правопорушень виступають як фізичні, так і юридичні особи; в) на відміну від кримінології, в рамках якої існує самостійний науковий напрям – віктимологія, адміністративна деліктологія не досліджує жертву адміністративного правопорушення.

У підрозділі 1.3. «Методика деліктологічних досліджень порушень митних правил» розроблено методику деліктологічних досліджень як сукупність конкретних прийомів, способів, шляхів, засобів (інструментів) збору, обробки та аналізу інформації про адміністративну деліктність, її причини та умови, особу

правопорушника, а також про заходи боротьби з нею.

Зазначається, що у деліктологічних дослідженнях застосовуються соціологічні методи, статистичні, психологічні, правові, доцільність застосування яких при вивченні деліктологічних аспектів порушень митних правил обумовлена не чим іншим, як самою природою митних правопорушень. Порушення митних правил – це, перш за все, протиправне діяння, яке здійснює замах на встановлений порядок державного управління, але водночас це акт антисоціальної поведінки особи, як явище соціальної дійсності. Порушення встановлених норм митного законодавства здійснює особа, що володіє своїми етично-психологічними установками, які вивчити можна лише за допомогою психологічних методів. На цій підставі робиться висновок про те, що при дослідженні деліктологічних аспектів порушень митних правил надзвичайно важливим є оволодіння всім набором методів, тобто методикою дослідження даної проблеми, що дозволить надати науково обґрунтовані рекомендації практикам щодо ефективності попереджувальної діяльності у цій сфері.

Аргументується необхідність застосування методу обробки комп'ютерної інформації як окремого деліктологічного методу, суть якого полягає в широкому застосуванні комп'ютерної техніки, а також обробці і використанні одержаної з мережі Інтернету інформації для дослідження деліктологічних аспектів порушень митних правил.

Другий розділ «Причини та умови вчинення порушень митних правил як об'єкт деліктологічного дослідження» складається з трьох підрозділів і присвячений виявленню причин порушень митних правил та умов, що сприяють їх вчиненню, їх класифікації.

У **підрозділі 2.1. «Поняття і класифікація причин порушень митних правил»** розглядається соціальна природа причин порушень митних правил. Зазначається, що сукупність порушень митних правил (митна деліктність) є соціальним явищем, яке не існує поза суспільством, оскільки це результат соціальної взаємодії, причиною якої є генетична взаємодія, і яке породжує порушення митних правил. У цьому випадку взаємодія з'являється у вигляді певної системи причини і наслідку, що настає під час дії причини у певних умовах. Все це генетично породжує порушення митних правил.

Наголошується, що причини порушень митних правил не слід ототожнювати з умовами їх вчинення.

Встановлено, що причини порушень митних правил необхідно розглядати на двох рівнях: на масовому рівні – причини та умови вчинення порушень митних правил у сукупності (митній деліктності); на індивідуальному рівні – причини та умови конкретного порушення митних правил як індивідуального акту людської поведінки.

Пропонується поняття причин порушень митних правил, під якими

розуміються ті негативні явища соціальної дійсності, які за наявності певних умов безпосередньо породжують порушення митних правил. Аналіз загальнотеоретичних питань причинності правопорушень дає змогу дійти висновку про те, що загальними причинами порушень митних правил є: соціально-економічна криза в державі (високий рівень безробіття); затримки з виплатою офіційних зарплат; правовий нігілізм влади і населення держави; низький рівень загальної і правової культури громадян; негативні сторони соціальної психології. З'ясовано, що специфічними причинами порушень митних правил є: високий рівень оподаткування, що не відповідає запитам юридичних та фізичних осіб, високі ставки митних податків і зборів; неоднаковий податковий прес на суб'єктів господарювання; наявність значної різниці між світовими та внутрішніми цінами на окремі групи товарів; незахищеність фізичних, а також юридичних осіб – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від незаконних утисків, зловживань, здирств з боку працівників митних органів усіх рівнів.

У *підрозділі 2.2. «Специфіка дії причин окремого порушення митних правил»* розглядається формування механізму протиправної поведінки особи, яка вчиняє порушення митних правил у взаємодії з чинниками зовнішнього середовища.

На підставі аналізу формування протиправної поведінки особи, яка вчиняє правопорушення, зроблено висновок, що при здійсненні заходів щодо боротьби з порушеннями митних правил необхідно досліджувати не тільки сферу свідомого, але й підсвідомість, механізм формування стереотипів, установок. І, перш за все, враховувати той факт, що для законослухняної поведінки особи необхідна стереотипна готовність діяти правомірним чином. Уявляється, що чинником, який забезпечує законослухняну поведінку громадян у сфері дотримання митних правил, є позитивне емоційно-оцінне відношення особи до правових норм, що регулюють відносини з приводу переміщення предметів через митний кордон.

Зазначається, що вибір варіанту поведінки є результатом взаємодії зовнішньої ситуації з особливостями особи суб'єкта. Зроблено висновок, що джерелом окремого порушення митних правил є взаємодія конкретної ситуації і властивостей особи, яка вчинила порушення митних правил.

У *підрозділі 2.3. «Поняття і класифікація умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил»* надається поняття умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, досліджуються їхні види, виявляються обставини, які впливають на вчинення митних правопорушень.

Визначається, що умови, які сприяють вчиненню порушень митних правил – це комплекс явищ соціальної дійсності, які самі по собі не можуть породити порушення митних правил (слідство), але служать певними обставинами, які сприяють їх виникненню та існуванню. Акцентується увага на таких умовах вчинення порушень митних правил: супутніх, необхідних і достатніх; об'єктивних і суб'єктивних; економічних, соціальних, політичних і духовних тощо. З'ясовано, що

обставинами, які впливають на вчинення правопорушень у митній сфері є: 1) безкарність за багато-які проступки; 2) недосконалість нормативно-правової бази у сфері регулювання імпорту і боротьби з контрабандою; 3) неефективність профілактичних заходів; 4) корупційні прояви в митних органах, органах охорони державного кордону, інших правоохоронних і контролюючих органах; 5) скоєння інших злочинів і проступків посадовими особами митних органів; 6) зростання організованої злочинності та безкарність діяльності кримінальних угруповань; 7) недоліки кадрового, методичного, фінансового, технічного забезпечення діяльності митних органів; 8) недоліки у взаємодії митних органів з іншими суб'єктами профілактики порушень митних правил; 9) неоперативність взаємообміну інформацією із сусідніми державами; 10) необлаштованість державного кордону з державами СНД; 11) недоліки адміністративно-юрисдикційної діяльності митних органів.

Зазначається, що боротьбу з правопорушеннями не можна зводити тільки до оновлення і вдосконалення законодавства, оновлення кадрів – потрібні більш серйозні загальносоціальні зміни.

Наголошується, що умовою, яка сприяє вчиненню конкретного порушення митних правил, є та конкретна життєва ситуація, в якій опинився правопорушник. Під конкретною життєвою ситуацією розуміється певне поєднання об'єктивних обставин у житті людини, що безпосередньо впливають на її поведінку в конкретний момент. Зазначається, що в цілому поняття умов, які сприяють вчиненню порушення митних правил, не зводиться лише до життєвої ситуації, мається на увазі все те, що сприяє реалізації протиправних намірів. А сприяти вчиненню порушення митних правил може відсутність належного контролю з боку митних органів, недбале виконання митниками своїх обов'язків, їх недостатня уважність при здійсненні митного контролю.

Третій розділ «Профілактика порушень митних правил» складається із трьох підрозділів, в яких розроблено теоретичні основи профілактики порушень митних правил, зокрема, визначено поняття, види, суб'єкти, об'єкти профілактики порушень митних правил, розглянуто взаємодію митних органів з іншими суб'єктами профілактики порушень митних правил.

У *підрозділі 3.1. «Поняття і види профілактики порушень митних правил»* надається визначення поняття профілактики порушень митних правил, досліджуються їхні види.

В результаті аналізу наукових підходів щодо визначення категорії «профілактика» пропонується під «профілактикою порушень митних правил» розуміти організовану взаємодію державних органів, підприємств, суспільних формувань і громадян з метою нейтралізації та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, і запобігання їх вчиненню у майбутньому.

Виокремлюються два рівні профілактики порушень митних правил: загальносоціальний і спеціальний. Загальносоціальний рівень профілактики порушень митних правил побічно, опосередковано впливає на причини та умови вчинення порушень митних правил і включає великий об'єм економічних, політичних, виховних заходів, які сприяють їх попередженню. Спеціальна профілактика містить заходи, які безпосередньо спрямовані на усунення причин та умов вчинення порушень митних правил.

Встановлено, що спеціальні профілактичні заходи щодо боротьби з митними правопорушеннями поділяються на загальні та індивідуальні.

Зазначається, що до загальної профілактики порушень митних правил відносяться: технічні, кадрові, організаційні, правові заходи, заходи соціального та фінансового характеру, а також профілактичні засоби попередження порушень митних правил, які закріплено у праві, що дозволяють запобігти можливим правопорушенням. Звертається увага на те, що попереджувальну роль відіграють такі засоби, як огляд, переогляд, особистий огляд.

Наголошується, що заходи індивідуальної профілактики порушень митних правил – це заходи індивідуального впливу на свідомість і поведінку осіб, дії яких можуть привести до вчинення порушень митних правил з метою недопущення виникнення та практичної реалізації протиправного наміру.

У **підрозділі 3.2. «Система суб'єктів профілактики порушень митних правил»** визначається коло суб'єктів профілактики, вплив яких спрямовано на відповідні об'єкти попереджувальної дії.

Зазначається, що суб'єктами, які беруть участь у профілактичній діяльності з усунення причин та умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, є: митні органи; прикордонна служба; органи внутрішніх справ; податкові органи; а також громадські формування. До об'єктів профілактики порушень митних правил відносяться: сукупність порушень митних правил (митна деліктність); причини та умови порушень митних правил; особи, що вчинили порушення митних правил.

У **підрозділі 3.3. «Взаємодія митних органів з іншими суб'єктами профілактики порушень митних правил»** досліджуються форми, напрями взаємодії митних органів з Державною прикордонною службою України, органами Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, органами Державної податкової адміністрації України та іншими державними органами.

Наголошується, що ефективна боротьба з контрабандою і порушеннями митних правил в умовах «прозорих» кордонів при здійсненні митного контролю вимагає тісної взаємодії цих органів. Важливим в організації роботи по локалізації і запобіганню порушенням митних правил є дієве, ефективне проведення сумісних спеціальних операцій, створення спільних груп, обмін інформацією та інші форми і напрями взаємодії.

Приділяється увага правовому забезпеченню взаємодії митних органів з

іншими суб'єктами профілактики порушень митних правил.

Зазначається, що останнім часом велика увага приділяється взаємному збагаченню досвідом, постійному розширенню ділових зв'язків з митними службами інших держав, оскільки інформація, одержана від цих органів, дозволяє ефективніше вести боротьбу з митними правопорушеннями, виявляти слабкі місця в роботі митних органів України.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження було вирішено ряд завдань, що дозволило дійти таких висновків:

1. Порушення митних правил є адміністративними правопорушеннями, які посідають самостійне місце у структурі адміністративних правопорушень, оскільки їх об'єднує загальний об'єкт посягання – суспільні відносини у сфері митної справи – особливій сфері суспільного життя.

Зважаючи на те, що оскільки порушення митних правил є адміністративними порушеннями, але в даний час регламентуються Митним кодексом України, їх слід виключити з Митного Кодексу України і включити до Кодексу України про адміністративні порушення шляхом прийняття Закону про внесення змін до відповідного законодавства.

Таким чином, порушення митних правил є частиною адміністративної деліктності. Порушення митних правил слід вивчати як окреме соціально-правове явище, яке утворює вся сукупність порушень митних правил – митна деліктність. Митна деліктність – це сукупність порушень митних правил, вчинених у певний період часу, в певному регіоні або в державі в цілому, що є самостійним системно-структурним утворенням, в якому окремі порушення митних правил є первинними елементами. Митну деліктність можна охарактеризувати деліктологічними ознаками: станом, структурою, динамікою, географією і топографією.

2. При дослідженні митної деліктності необхідно користуватися загальновизначеною методикою вивчення адміністративної деліктності з урахуванням специфіки деліктологічних характеристик сукупності порушень митних правил. Під методикою деліктологічних досліджень порушень митних правил розуміється сукупність прийомів, способів, шляхів, засобів збору, обробки й аналізу інформації про порушення митних правил, їх причини й умови, особу порушника митних правил, а також заходи щодо боротьби із цими порушеннями. Досліджуючи митну деліктність, доцільно оволодіти соціологічними, статистичними, психологічними, правовими методами, а також методом обробки комп'ютерної інформації.

3. Процес причинності порушень митних правил означає взаємодію соціального середовища й особи у певних умовах. В результаті такої взаємодії утворюється новий стан, що включає митну деліктність – сукупність порушень

митних правил. Причини й умови порушень митних правил необхідно вивчати на рівні масовому – як сукупність порушень митних правил, та індивідуальному – як окремий акт протиправної поведінки.

4. Під причинами порушень митних правил розуміються ті негативні явища соціальної дійсності, які за наявності певних умов безпосередньо їх породжують. Причини порушень митних правил є цілим комплексом економічних, психологічних, інформаційних, юридичних та інших чинників, пов'язаних з різними сферами людської життєдіяльності. Слід розрізняти загальні та специфічні причини порушень митних правил.

Джерелом окремого порушення митних правил є взаємодія конкретної ситуації і властивостей особи, яка вчиняє порушення митних правил.

5. Умови, що сприяють вчиненню порушень митних правил – це комплекс явищ соціальної дійсності, які самі по собі не можуть породити порушення митних правил, але є тими обставинами, що сприяють їх виникненню та існуванню. Умовою вчинення окремого порушення митних правил необхідно вважати ту конкретну життєву ситуацію, в якій опинився правопорушник – ті обставини, що характеризують стан зовнішнього середовища, а також ті обставини, які характеризують саму людину.

Тому до умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, належать: безкарність за правопорушення; недосконалість законодавства; неефективність профілактики порушень митних правил; корупційні прояви, що мають місце і в митній системі; зростання організованої злочинності; недоліки у взаємодії митних органів з іншими суб'єктами профілактики порушень митних правил та у взаємодії із суміжними державами; прозорість кордонів; необлаштованість пунктів пропуску на державному кордоні; недоліки кадрового, фінансового, соціального характеру; недоліки адміністративно-юрисдикційної діяльності митних органів.

6. Профілактикою порушень митних правил слід вважати організовану взаємодію державних органів, підприємств, суспільних формувань і громадян з метою нейтралізації та усунення причин та умов, які сприяють вчиненню порушень митних правил, і запобігання їх вчиненню у майбутньому.

Пропонується така класифікація заходів профілактики порушень митних правил: а) загальносоціальна профілактика, що включає заходи соціально-економічного, виховного, правового, організаційного характеру, які опосередковано впливають на причини та умови вчинення порушень митних правил і сприяють попередженню останніх; б) спеціальна профілактика порушень митних правил, що складається із загальної та індивідуальної.

До загальної профілактики порушень митних правил відносяться: технічні, кадрові, організаційні, правові заходи, заходи соціального та фінансового характеру, а також профілактичні засоби попередження порушень митних правил – закріплені у

праві засоби, що дозволяють запобігти можливим правопорушенням. Попереджувальну роль відіграють такі засоби, як огляд, переогляд, особистий огляд.

До заходів індивідуальної профілактики порушень митних правил віднесено заходи індивідуального впливу на свідомість і поведінку осіб, дії яких можуть привести до вчинення порушень митних правил з метою недопущення виникнення та практичної реалізації протиправного наміру.

7. Суб'єктами, які беруть участь у профілактичній діяльності з усунення причин і умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, є: митні органи (зокрема, інспекторський склад митниць, служба митної варті і боротьби з контрабандою); прикордонна служба; органи внутрішніх справ; податкові органи; громадські формування. До об'єктів профілактики порушень митних правил відносяться: сукупність порушень митних правил (митна деліктність); причини та умови порушень митних правил; особи, що вчинили порушення митних правил.

У діяльності стосовно попередження митних правопорушень митні органи взаємодіють з Державною прикордонною службою України, органами Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України. Ефективна боротьба з контрабандою і порушеннями митних правил вимагає тісної взаємодії цих органів.

8. Таким чином, деліктологія порушень митних правил – це новий науковий напрям, в рамках якого досліджуються митна деліктність (сукупність порушень митних правил) та її деліктологічні характеристики – стан, структура, динаміка і географія порушень митних правил; причини й умови, що сприяють вчиненню порушень митних правил; профілактика порушень митних правил.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Серых Е.В. Понятие административно-наказуемых нарушений таможенных правил // Митна справа. – 1999. – № 5. – С. 57-64.

2. Серых Е.В. Деликтология нарушений таможенных правил // Митна справа. – 1999. – № 6. – С. 12-19.

3. Серых Е.В. Теоретические аспекты профилактики нарушений таможенных правил // Митна справа. – 2002. – № 1. – С. 36-43.

4. Серых Е.В. Предупреждение таможенных правонарушений на морском транспорте // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Фенікс, 2006. – Вип. 28. – С. 144-147.

5. Серых Е.В. Защита прав человека в производстве по делам о нарушениях таможенных правил // Механизмы защиты прав и свобод человека в Украине: Матер. науч.-практ. конференции. – К., 1999. – С. 205-213.

АНОТАЦІЯ

Серих О.В. Деліктологія порушень митних правил. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2007.

Вперше підготовлено комплексне дисертаційне дослідження, яке присвячено дослідженню сукупності порушень митних правил, причин та умов, що сприяють їх вчиненню, профілактиці порушень митних правил. Обґрунтовано необхідність вивчення сукупності порушень митних правил як частини адміністративної деліктності та існування нового наукового напрямку – деліктології порушень митних правил, в рамках якого досліджується ця сукупність. Розглянуто деліктологічні характеристики митних правопорушень – стан, структура, динаміка, географія та ін. Розроблено методику деліктологічних досліджень порушень митних правил.

У роботі визначено поняття «митна деліктність», «деліктологія порушень митних правил», «причини порушень митних правил», «умови, що сприяють вчиненню порушень митних правил», «профілактика порушень митних правил».

Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення діяльності митних органів щодо боротьби з митними правопорушеннями. Дисертація містить комплексний аналіз чинного законодавства з митних питань і практики його застосування, статистичних матеріалів.

Ключові слова: митна деліктність, деліктологія порушень митних правил, причини порушень митних правил, умови, що сприяють порушенням митних правил, профілактика порушень митних правил.

АННОТАЦИЯ

Серых Е.В. Деликтология нарушений таможенных правил. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности: 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2007.

В диссертации обосновано существование нового научного направления – деликтологии нарушений таможенных правил, в рамках которого исследуются таможенная деликтность (совокупность нарушений таможенных правил) и ее деликтологические характеристики, причины нарушений таможенных правил и условия, способствующие их совершению, профилактика нарушений таможенных правил.

Акцентируется, что нарушения таможенных правил являются особым видом административного правонарушения, и поэтому их совокупность является частью административной деликтности с присущими этой части особенностями. Представлено понятие таможенной деликтности как совокупности нарушений

таможенных правил. Определено, что отдельное нарушение таможенных правил выступает первичным элементом этой деликтности.

Рассмотрена специфика состояния, структуры, динамики, географии и других деликтологических характеристик нарушений таможенных правил.

Разработана методика деликтологических исследований нарушений таможенных правил, которая является совокупностью социологических, статистических, психологических методов, методов обработки компьютерной информации.

Определены понятия «латентная таможенная деликтность», «причины нарушений таможенных правил», «условия, способствующие совершению нарушений таможенных правил», «профилактика нарушений таможенных правил».

Установлено, что причины нарушений таможенных правил и условия, способствующие их совершению, необходимо изучать на двух уровнях: массовом – как причины и условия таможенной деликтности; и индивидуальном – как причины и условия конкретного таможенного правонарушения. Показана специфика причин отдельного нарушения таможенных правил, которая заключается в том, что источником конкретного правонарушения является взаимодействие конкретной ситуации и свойств личности, которая совершила нарушение таможенных правил.

Представлены классификации причин нарушений таможенных правил и условий, способствующих их совершению. Выявлены те явления, которые непосредственно порождают нарушения таможенных правил, и явления, которые способствуют их совершению.

Выделены виды профилактики нарушений таможенных правил. Определены круг субъектов и объектов нарушений таможенных правил, формы, направления взаимодействия таможенных органов с другими субъектами нарушений таможенных правил. Предложены рекомендации по усовершенствованию деятельности таможенных органов Украины.

Выдвинуты предложения о внесении изменений в действующее законодательство, в частности, относительно исключения составов нарушений таможенных правил из Таможенного кодекса Украины и включения их в Кодекс Украины об административных правонарушениях.

Ключевые слова: таможенная деликтность, деликтология нарушений таможенных правил, причины нарушений таможенных правил, условия, способствующие нарушениям таможенных правил, профилактика нарушений таможенных правил.

ANNOTATION

Serykh O.V. Tort Science of Customs Rules Violations. – Manuscript.

The candidate thesis in law within specialization: 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial law; Information law. – Odessa, National Academy of Law, Odessa, 2007.

The dissertation is the first complex research dedicated to the scope of customs rules violations, their causes and conditions and preventive measures of the violation. The necessity of the customs rules violation studying as a part of administrative tort as well as the existence of new scientific approach – Tort Science of Customs Rules Violations – is grounded.

The delictual characteristics of customs violations such as the conditions, structure, dynamics, and geography are thoroughly considered. The methodology of delictual research of customs rules violations is developed.

The research defines a new notion such as «customs tort», «Tort Science of Customs Rules Violations», and «causes of customs rules violations», «conditions caused customs rules violations», «prevention of customs rules violations».

Practical recommendations on the improvement of Customs bodies' activities concerning the struggle against customs violations are suggested.

The thesis contains the complex analysis of the current legislation on customs issues and the practice of its implementation as well as the statistics materials.

Key words: customs tort, Tort Science of Customs Rules Violations, causes of customs rules violations, conditions caused customs rules violations, prevention of customs rules violations.